ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ օ ն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 ռուբլին, որովհետև թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆ, որը լոյս կը տեսնի աշնանը:

Կիրակի, յունիսի 7-ին 1915 թ.
ԲԺ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԱՅԳՈՒՄ (Միքայէլեան փողոց № 65)
ՅՕԳՈՒՏ ԷՋՄԻԱԾՆԵՑՈՑ «ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ» ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
Տ ե ղ ի կ ու ն ե ն ա յ

ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ

ցերեկով մանկական ներկայացում, երթ դրօշակներով, մանկական խաղեր, ձիարշաւ, օղակախաղ, ամերիկական վաճառք, աւտոմատ հաւ, աշտարակ, եապոնական բիլլիարդ, ազգային նշաններ, նշանառութիւն, շքեղ բուֆէտ՝ զովարար խմիչքներ, ծաղիկներ, կոնֆէտտի, նաւագնացութիւն, զուռնա, Պ Ա Ր Ե Ր և այլն։

Կուպլէտներ՝ «ՎԱ՛Յ—ՎՈՒ՛Յ» և Ուրախ ժամանց պ. Գ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԻ մասնակցութեամբ։
Սկիզբը առաւօտ. ժամը 11-ից։ Մուտքը մեծերին 25 կոպ., փոքրերին 15 կոպէկ։
3—1 376. տ. Կարգադրիչ՝ տիկ. Ե. Գ. Եղիազարեան

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան Խորհուրդը

սրանով յայտնում է Ընկերութեան պ. պ. անդամներին, որ կիրակի, յունիսի 7-ին, ցեր. ժամը 12-ին Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան դահլիճում (Абасъ-Абадская пл. № 7) նշանակված է Ընկերութեան անդամների

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ԶԲԱՂՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ՝

1) Ընտրութիւն Ընկերութեան նոր անդամների.
2) Խորհրդի զեկուցումը 1914/15 թ. հաշւի և գործունէութեան մասին.
3) Զեկուցում վերստուգիչ յանձնաժողովի.
4) Նախահաշիւ և զեկուցում առաջիկայ 1915/16 թ. թատերաշրջանի մասին.
5) Զեկուցում մրցանակաբաշխութեան յանձնաժողովի.
6) Ընտրութիւններ՝ ա) Խորհրդի 2 անդամի՝ վիճակով հեռացող պ. պ. Գ. Մուրինեանի և Ա. Նազարէթեանի փոխարէն և 3 փոխ-անդամների, բ) մրցանակաբաշխութեան յանձնաժողովի 7 անդամի և 3 փոխ-անդամի և գ) վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխ-անդամի.
7) Ընթացիկ հարցեր։

Այս ժողովը, իբրև երկրորդ, օրինական է՝ որքան անդամ էլ ներկայ լինի։
տ. (կ.) 377. 2—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—о—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԵՄ

—о—

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐ

—

Էջմիածին, 4 յունիսի

Էջմիածնի եղբայրական օգնութեան կարգադիր կոմիտէն Վան ուղարկեց դեղօրայք, բժիշկ, ֆէլդշէր, գթութեան քոյր։

Բացի դրանից կարգադիր կոմիտէն յատկացրեց 25,000 ռուբլի փախստականների համար գնելու շոր, թէյ և շաքար։ Պապեան

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
3 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Դէրիկի և Զուխա-գեադուկի լեռնանցքի շրջանում աննշան ընդհարումներ են քիւրդերի հետ։

Մնացած զօրաճակատում փոփոխութիւն չը կայ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
3 յունիսի

ԼՈՆԴՈՆ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Ռազմական գործողութիւնները Գալլիպոլի թերակղզում աստիճանաբար փոխվում են դիրքապաշտպան կռւի (позиціонная война)։ Մայիսի 22-ին մեր տարած յաղթութիւնից յետոյ, թուրքերը շատ են վախենում մեր յարձակողական գործողութիւններից, վասն զի ամեն օր և ամեն գիշեր մենք խլում ենք նրանցից խրամատներ։

Լոյս մայիսի 30-ի գիշերը բրիտանական երկու գունդ միաժամանակ յարձակում գործեցին թուրքական առաջապահ խրամատների վրա և կատաղի կռւից յետոյ աջողութեամբ ամրացան գրաւած դիրքում, չը նայած թշնամու ուժեղ ռմբակոծութեան։

Մայիսի 31-ի առաւօտեան թուրքերը գործեցին հակայարձակում, նետելով ռումբեր, բայց յարձակվողներն ընկան մեր նաւերի թնդանօթային և գնդակացիրային կրակի տակ և ոչնչացան։

Դրութիւնը ընդհանուր առմամբ նպաստաւոր է, բայց տեղի պատճառով մեր արշաւը կատարվում է համեմատաբար դանդաղ և թուրքերի յարձակողական գործողութիւնները թուլանում են։

ՍՕՖԻԱ.— Բուլգարիայի թուրքաց դեսպան Ֆեթհի-բէյը հրամատար է կարգված մի գումարտակի Գալլիպոլի թերակղզում։ Նրան փոխարինող նշանակվել է Ջէմալ-բէյը։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ «Р. В.»-ին հեռագրում են. «Ի պատասխանի երրեակ համաձայնութեան պետութիւնների դեկլարացիային, հայերին կոտորելու առիթով, Բ. Դուռը հրատարակել է մի նոտա, որով հերքվում է հայերի նկատմամբ խիստ վերաբերելու իրողութիւնը և մատնանշվում է, թէ իբր հայերը յեղափոխական շարժում են սկսել Փոքր Ասիայում պրովօկացիոն նպատակով՝ առաջ բերել թուրքական կոտորած։ Հայերի մի այլ յեղափոխական խումբ իր յեղափոխական գործունէութիւնը տարածել է Սիրիա, ուստի և Բ. Դուռը ստիպված էր ձեռք առնել իր միջոցները»։

◆ Կ. Պոլսում կալանաւորվել են 234 հայեր. շատերը աքսորվում են պատերազմաբեմի շրջաններից։

◆ Թուրքերը շարունակում են ամրացնել Ջաթալջան։ Առանձին ճանապարհներ են շինված Ջաթալջայի ու Կ. Պոլսի միջև, որպէսզի վերջինից ռազմամթերք ուղարկվի։

ԳԵՐԻ ՔՈՒՐԴ ՀԱՄԻԴԻԷ ԶՕՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ
(Սեփ. Թղթակցից)

—

Մայիսի 24-ին Ջուլֆայի գնացքով Ալէքսանդրօպօլ հասան, որ Ռուսաստանի ներքին գաւառներն ուղարկվեն՝ 18 զօրականներ և օֆիցէրներ քիւրդական Համիդիէ հեծելագնդից, որոնք կազմում են թուրքերի հեծելազօրը։ Այս Համիդիէ զօրականներն ու օֆիցէրները քիւրդական բանակի 13-րդ, 17-րդ և 28-րդ ալայներից էին (ПОЛКЪ), որոնք գերի էին ընկել Բայազիդի, Արճէշի և Արադայի կազաներում։ Սրանց մէջ կային չորս օֆիցէրներ, որոնք գերի էին ընկած 1914 թ. դեկտեմբերին, իսկ մնացեալները գերված են սոյն թւականի ապրիլի վերջերքին և մայիսի սկիզբներին։

Գերիներին ես այցելեցի իրանց II կարգի վագօնում, ուր նստել էին Էջմիածին կայարանից։ Նրանք ինձ յայտնեցին, որ գերի են ընկել Արադայում, Արճէշում և Բայազիդի շրջանում, բերվել են Դիադինի և Արծափի վրայով Իգդիր և Էջմիածին։ Երբ ես վագօն մտայ և սկսեցի խօսել Կ. Պոլսի թուրքական բարբառով, օֆիցէրները պապանձվեցին և ինձ ցոյց տուին իրանց ցեղապետին և հրամանատարին, ասացին թէ իրանք թուրքերէն ազատ չեն կարող խօսել և հասկանալ, իսկ «քըմանդանը» կարող է ինձ հաղորդել կարեւորները։

Ես առաջ գնացի, մտայ վագօնի միջին մասը, ուր գտնվում էին 13-րդ և 17-րդ ալայների հազարապետ հրամանատարները։ Մինչ այդ շատ տարօրինակ թւաց ինձ այդ կիսավայրենիների նիստ ու կացը և յարաբերութիւնները։ Դրանց տեսքը երբէք չէր կարող ենթադրել, թէ դրանք զինւորականներ՝ օֆիցէրներ են, եթէ ուսերի պսպղուն ուսնոցները նրանց չը մատնէին։ Թէև ուսնոցների թելերը պղնձից էին ոլորված, կարմրել և թափվել էր նրանց փայլը, բայց հեռքերը իսկոյն յիշեցնում էին, որ դրանք օֆիցէրների յատուկ նշաններ էին։ Մեծագոյն մասը գլխներին օխալի մորթուց կարված գդակներ ունէին, մեր կօզակների գդակին քիչ նման, բայց ցած։ Գդակների վերին մասը արծաթաթել երիզներով էին զարդարված։ Կային թաղիքէ քոլոզ ծածկոցներ, որոնք փաթաթած էին փուշի, չիթ կամ եազմա։

Մեծագոյն մասը հագած էին ժակէտներ, գոյնզգոյն, մեծ մասը գորշ գոյնով, որոնց վրա կային մետաղի դեղին կոճակներ, բայց կային արխալուխ և գէյմա հագնողներ ևս, որոնք մէջքներին չթի հաստ գօտի էին կապած։ Թէև ժակէտ հագնողները մէջքներին կաշուէ գօտի ունէին, բայց ժակէտի տակ ներքին բաճկոնների վրա դարձեալ թանձր գօտիներ էին կապած։ Շատերը վզով կօշիկ ունէին, բայց կային չուստ ու տրեխ հագնողներ։

Երբ մօտեցայ զօրքերի հրամանատարին՝ Ալի-բէյին, նա իսկոյն ինձ դիմաւորեց, կողքին նստող օֆիցէրը հեռացաւ, ինձ տեղ տուեց, և սովորական ողջոյններից յետոյ Ալի-բէյը իմ հարցին պատասխանելով ասաց.

— Համիդիէ հեծելազօրի բանակի 13-րդ ալայի հրամանատարն եմ, որը գտնվում էր Բայազիդի կալայում։ 1308 (1891) թ. ինձ կանչեցին Բայազէտից Կ. Պոլիս, ուր հաւաքված էին քիւրդական աշիրաթների բոլոր ցեղապետները։ Ամբողջ մի տարի սուլթան Աբդուլ-Համիդը մեզ պահեց Կ. Պոլսում, մինչև որ բանակն ամբողջապէս կազմակերպվեց և 1308 (1892 թ.) արդէն մենք այլևս զինուորական և այլ հարկերից ազատվեցինք, միայն թէ կազմակերպեցինք քիւրդական Համիդիէ հեծելազօրի գնդեր։ Մենք մեր ձիով, մեր հացով պիտի պահպանվենք, կառավարութիւնը խաղաղութեան ժամանակ մեզ բան չի տալիս բացի զէնքը, իսկ պատերազմի ժամանակ նա պարտաւոր է կերակրել։ Իմ աստիճանը բինբաշի է, մի հազարեակ ձիաւորի հրամանատար եմ և Բայազիդի շրջանի քիւրդական համադանցի ցեղի աշիրեթների ցեղապետն եմ։

— Ո՞րտեղ գերի ընկաք, ինչ կռիւ ունեցաք մեր զօրքերի դէմ։

— Ես իմ զինուորներով երբէք չը կռւեցի ռուս բանակի դէմ։ Դեկտեմբերին երբ ռուսները մտան Բայազիդի կազան, ես քաշվեցի իմ Թուռնջա եայլաղը, ուր մնացի մինչև գարուն։ Ապա մի ամիս առաջ անձնատուր եղայ։ Մենք ոչ մի թշնամութիւն չունենք ռուսների դէմ. ընդհակառակը, մենք ձգտում էինք, որ մի օր առաջ ռուսները գային և մեզ ազատէին թուրքերի բռնութիւններից։ Բեօռ-Հիւսէյն-փաշան, Պատնոցի կազայի քիւրդերի ցեղապետը, մեր հակառակորդն է և թուրքերի միակ պաշտպանը։ Նա փախաւ, գնաց թուրքերի մէջ, հասաւ Բիթլիս, Սղերդ, գուցէ այժմ Դիարբէքիր է։ Բայց աշիրէթը նրա հետ չը գնաց։

— Համիդիէ զօրքերի մէջ քիւրդ միւսիւլման բայաթ էլ կա՞յ։

— Ո՛չ, համիդիէները միմիայն աշիրէթներից են հաւաքվում. բայաթը իրաւունք չունի մեզ հետ հաւասարապէս զինվել և պատերազմի դաշտ գնալ։ Բայաթը չի էլ կարող կռւել և օրէնք չը կայ նրանցից համիդիէ վերցնելու։ Նրանք էլ որ համիդիէ դառնան, ո՞վ պիտի մշակէ մեր հողը, ո՞վ պիտի արածեցնէ մեր խաշները։ Ի՞նչ անենք, որ նրանք էլ են միւսիւլման, բայց չէ որ բայաթ են։

— Այստեղ գտնված բոլոր օֆիցէրները ձե՞ր գնդից էին։

— Ո՛չ, այստեղ է 28-րդ ալայի բինբաշի Օմար-աղան, որը Արադայի Կայմաղ գիւղի տէրն է և նոյնպէս 1308 (1892) թ. ծառայում է Համիդիէ բանակում։ Նա հայդարանցի է, Բեօռ-Հիւսէյն-փաշայի հօրեղբօր սերունդից է և Արադայի հեծելազօրի կոմանդանն է։

Մինչ այդ ես ուշքս կենտրոնացրել էի Ալի-բէյի կողմը. նրա հուշակը վաղուց լսած էի, բայց Օմար-բէյի մասին բան չը գիտէի։ Ալի-բէյը բարձրահասակ, 60 տարեկանին մօտ շիկահեր և շիկամօրուս մի մարդ էր, բաւական լաւ հագնված և վզից կրում էր մէջիդիէ շքանշանը։ Թէև այնքան խղօտվել էր շքանշանի երիզը, որ չէր յայտնվում, թէ սկզբում ինչ գոյն էր ունեցել, բայց և այնպէս նկատելի էր, որ Ալի-բէյը 30—40 տարի հրամայող է եղել, աշիրէթ է կառավարել և շատ տեսակ մարդկանց շրջանում ապրել է։ Այն ինչ Օմար-բէյը հազիւ թէ 40 տարեկան լինէր, թափթփված հագուստով, թէև աւելի խոհուն դէմք ունէր և վհատված հոգով էր խօսում։

— Հօրս և հօրեղբօրս մահից յետոյ, ես ստանձնեցի ինչպէս 28-րդ, նոյնպէս և 17-րդ քիւրդական ալայների հրամանատարութիւնը։ Հօրեղբօրս՝ 17-րդ ալայից շատ քիչ մարդ էր մնացել, որոնք եկան միացան իմ ալային։ Մենք էլ չը կռւեցինք. համարեա թէ այս գարնան՝ ապրիլի վերջերին մենք բոլորովին առանց կռւի անձնատուր եղանք Արադայում։ Մեզ էլ մեր լիվան՝ Խալիլ-բէյը, որ նստում է Արճէշում, շատ ստիպեց, որ կռւենք, միանանք նրա հետ, բայց մենք մերժեցինք։ Խալիլ-բէյը արնաւուտ, Կ. Պոլսում կրթված զինուորական է. նա է հրամայում Բայազիդի, Պատնոցի, Արճէշի, Արադայի և Բերկրիի շրջանների համիդիէներին։

Երբ ես մտայ վագօն, քիւրդ հեծելազօրի օֆիցէրի և զօրականների համար բերին նախաճաշ՝ բուլկի, պանիր, խաշած ձու, շաքարեղէն, որոնք թղթերի վրա դարսված, կամ թղթի քսակների մէջ առաջները դրած սկսեցին ուտելու։ Երկաթուղու յատկացրած ծառաները նրանց անվերջ ջուր և ուտելիք էին մատակարարում։ Յայտնի բան է՝ մաքրութեան և քաղաքակրթութեան մասին նրանցից շատ բան պահանջել չէր կարելի։ Ոչ միայն կիսավայրենի, այլ կատարեալ վայրենի կարելի է համարել այդ խուժանը, որ ոչ միայն անգրագէտ, այլ նոյնիսկ անչափ անկիրթ էր, և բաղդի բերմամբ, Շաքիր-փաշայի և կարմիր-Համիդի ծրագրով այդ հրոսակախմբերը իբր մի օր օսմանեան բանակի կօզակները պիտի դառնային։

Լաւ դիմադրեցին կօզակներին միմիայն փախուստով պատերազմի դաշտում և անզէն անպաշտպան հայ-քրիստոնեայ գիւղերը կողոպտելով ու կոտորելով, իսկ հակառակորդ բանակից խուսափելով կամ գերի ընկնելով։ Այն գազանացած քիւրդերը, որոնք այնպիսի խժդժութիւններ են կատարում թշուառ գիւղերում, գերութեան մէջ սարսուռ և ողորմելի արարածներ էին դարձել, կորցնելով ինքնասիրութիւն և պատասխանատուութիւն։

Ժամը 6-ին այդ 18 գերի սպաներին և զօրականներին վագօնից դուրս հանեցին, բերին կայարանի ընդհանուր սեղանատուն, ուր նրանց համար սեղան էր պատրաստված։ Սեղանի վրա ունէին ձու, պանիր, գառան մսով փլաւ, լիմոնադներ և քաղցրեղէն։ Ծիծաղելի էր այդ գերիների դրութիւնը. ոչ դանակ-պատառաքաղ կարողանում էին բռնել, ոչ էլ կարգին նստել աթոռների վրա։ Իրանք էլ զգում էին, որ իրանց տեղը չէր, բայց ընկել էին....

Երբ ես հարցնում էի Ալի և Օմարբէյերից, թէ իրանք գրագէտ են, կարող են ստորագրել կարտ-վիզիտիս վրա, Ալի-բէյն անմիջապէս ստորագրեց, իսկ Օմար-բէյը հրաժարվեց, խոստովանելով որ անգրագէտ է։ Այդ ժամանակ Ալի-բէյը կանչեց իր քարտուղարին, կարծելով թէ ես նրան թուրքերէն բան պիտի գրել կամ կարդալ տամ։

Ես հետաքրքրվեցի Ալի-բէյի քարտուղարից և ցանկացայ իմանալ, թէ ինչ պատրաստականութիւն ունի։ Նա սովորել էր Վանում ինչ որ մի մօլլայի մօտ՝ մկտիթի բացում, գիտէր լոկ գրել, կարդալ և հաշւել։ Ադիլ-բէգ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—о—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
3 յունիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Վինդավա գետի մօտ, Լեացկովից ոչ հեռու, գերմանացիների երեքօրեայ յարձակումները աջողութեամբ չը պսակվեցին. կռիւը յունիսի 2-ի ընթացքում անցաւ մեր օգտին։

Պօպէլեան շրջանում մեր զօրքերն անցան Վէնտան։ Նահանջող հակառակորդին հետապնդելիս մեր հեծելավաշտը սրի քաշեց մի քանի հարիւր գերմանացի և մի քանի տասնեակ հոգու գերեց։

Շավլի քաղաքի մօտ կռիւը շարունակվում է փոփոխական աջողութեամբ. Մի քանի գիւղեր անցնում են ձեռքից ձեռք։

Դուբիսայի վրա թնդանօթային կռիւ է։

Միջին Նէմանից դէպի արևմուտք գտնվող զօրաճակատում թշնամին յունիսի 1-ին և 2-ին, կրելով չափազանց լուրջ կորուստներ, շատ կէտերում ապարդիւն ջանք գործադրեց յարձակման դիմելու։

Մարիամպօլի արևելեան կողմում հակայարձակումների ժամանակ մենք ձեռք ձգեցինք թշնամու ձեռքում գտնվող մի քանի գիւղեր։

Լոյս յունիսի 2-ի գիշերը թշնամին սկսեց ռմբակոծել Օսովէցը, բայց արդէն գիշերվայ ժամը 2-ին մօտ բերդի մարտկոցները գերազանցեցին։

Նարէվի ռազմաճակատում՝ Օմուլէվի հովտում մեծ ընդհարումներ են։ Օրժիցա հովտում լոյս յունիսի 2-ի գիշերը թշնամին մեծ թւով հրետանիներից կատաղի կրակ սկսեց Եդնօրօժէց գիւղի վրա, արձակելով մի քանի տասնեակ ռումբ կարճ ժամանակամիջոցում։ Յետոյ միևնոյն օրվայ ցերեկով թշնամին մի քանի անգամ փորձեց յարձակվել մեր զօրադիրքի վրա, բայց նրա ջանքերը յանգեցին սոսկ մեր գնդերից մինի առաջը գտնվող՝ բոլորովին քանդված՝ խրամատների մի մասի գրաւման։

Պրասնիշից դէպի հիւսիս կորուկ հակայարձակմամբ մենք ձեռք ձգեցինք մեր բոլոր խրամատները, որոնց մէջ թշնամին դեռ պաշտպանվում էր մայիսի 30-ից։

Գալիցիայում՝ Սանից դէպի արևելք ճակատամարտը շարունակվում է աւելի ու աւելի յամառութեամբ։ Հակառակորդը կռւի է հանում նորանոր ուժեր։

Դնէստրի վրա, Տիսմէնիցայի և Բրստրիցայի միջև կռիւները շարունակվեցին յունիսի 1-ին և 2-ին ի նպաստ մեզ։ Մենք Ժիդաչէվի հարաւային մասում գերեցինք 500 գերմանացի զինւոր և 14 օֆիցէր, վերցրինք 4 թնդանօթ ու 6 գնդակացիր։

ՓՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՈ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

2 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. յունիսի 1-ի գիշերը հետևեան զինուորների ռազմական գործողութիւնները զարգացան Արրասից դէպի հիւսիս ընկած շրջանում՝ Նոտր-Դամ-դէ Լորէտ—Նէվիլ ռազմաճակատում։ Տուվէնի մօտ գերմանացիների բոլոր հակայարձակումները վանվեցին։ Նէվիլից դէպի հիւսիս մենք գրաւեցինք գերմանացիների հեռախօսի կայանները։ Յունիսի 2-ին ցերեկով այդ շրջանում միայն թնդանօթաձգութիւն էր։

Ի պատասխան անգլիական և ֆրանսիական անպաշտպան քաղաքների ռմբակոծութեան, հրաման արձակվեց օդային արշաւանք կատարել Բադէնի դքսի մայրաքաղաքի վրա։ Առ. ժ. 3-ին 23 աէրոպլան թռիչք կատարեցին Կարլսրուէի ուղղութեամբ, չը նայած հիւսիս-արևելեան քամուն։ Աէրոպլանները քաղաքի վրա երևացին մօտ ժամը 6-ին և նետեցին 130 ռումբ պալատի, զինապահեստի և կայարանի վրա։ Երբ աէրոպլանները թռչում էին Կարլսրուէի վրա, բռնկվեցին մի շարք հրդեհներ։ Քաղաքում սկսվեց սարսափ, մանաւանդ կայարանում, ուր գնացքները շտապով ճանապարհ ընկան դէպի անելը։ Աէրոպլաններն ենթարկվեցին կատաղի ռմբակոծութեան Ագլէրում, Սավէրնում, Ստրասբուրգում, Րաշտատում և Կալլսրուէում։ Վերադարձան բոլորը, բացի երկուսից։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.— Կարլսրուէից տեղեկացնում են, որ առաւօտեան դաշնակիցների օդագնացները $3/4$ ժամ թռիչք էին կատարում քաղաքի վրա և ռումբեր նետում. կան շատ սպանվածներ և վիրաւորներ. վնասները խոշոր են։

ՊԱՐԻԶ.— Պաշտօնապէս յայտարարված է, որ բրիտանացիք գրաւեցին խրամատներ Լա-Բասսէից դէպի արևմուտք։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

2 յունիսի

ՀՌՕՄ.— Տիրոլ-Տրենտինեան սահմանի մօտ ոչինչ լուրջ դէպք տեղի չունեցաւ։ Կադորոյում թշնամին շարունակեց գիշերային յարձակումները Մոնդէպիանոյի վրա։ Այդ յարձակումները վանվեցին։ Կորդէվոլէ վերին հովտում մեր թնդանօթային կրակից պայթեց Կորտէի մօտի ռազմամթերքի պահեստը։ Կարնիայում աջողութեամբ ռմբակոծվում է Մալբորգէտտօն, ուր մենք պայթում առաջ բերինք Գէնդէլ բերդի մէջ։ Մոնֆալկոնէում թշնամին փորձեց հրդեհել անտառը, բայց վանվեց մեր զօրքերից։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

2 յունիսի

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Լոնդոնից հեռագրում են, որ Պետրոգրադի հիւսիսային ընկերութեանը պատկանող «Դանիա» շոգենաւը ջրասուզվել է գերմանական սուզանաւի ձեռքով։ Նաւաստիները ազատվել են։

ԼՕՆԴՕՆ.—Հիւսիսային ծովում գերմանական սուզանաւը ջրասուզել է «Արգիլ» շոգենաւը, որ ձուկ էր բերում Լոնդոն Հուլ-լից։ Նաւաստիներից 4 հոգի և նաւապետը խեղդվել են։

Լլօյդի գործակալութեանը հաղորդում են, որ նորվէգիական «Դավանգէր» շոգենաւը ջրասուզվել է սուզանաւից. նաւաստիներն ազատվել են։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

3 յունիսի

ՍԷՆՏ-ԷՏԻԷՆ.— Պուանկարէն և Միլէրանը այցելեցին Լուարի դեպարտամենտի և Կրէզօյի գործարանները։

ՊԱՐԻԶ.— Հռոմի ֆրանսիական դեսպան Բարրէրը եկաւ Պարիզ։

ՀՌՕՄ.— Պարլամենտի 92 պատգամաւոր մտան զօրքի մէջ, շատերը իբրև կամաւոր զինուոր։ Բոլորն էլ մեկնեցին պատերազմաբեմը։ Կամաւորների թւումն են սօցիալիստներ Բիսօլատին, Դէֆէլիչէն, Բօնօմին, Արտուր-Լաբրիօլան և հանրապետական Ֆրակկակրէտան։

Նէապոլում էլեքտրաքարշի կօնդուկտորների պաշտօնը կատարում են կանայք զինուորական ծառայութեան կանչվածների փոխարէն։

ՄՕՍԿՎԱ.— Քաղաքային դումայում կարդացվեց Գերագոյն Զօրահրամանատարի հետևեալ պատասխան հեռագիրը. «Սրտագին շնորհակալութիւն Մօսկվայի քաղաքային դումային կովկասեան զօրքի և նաւատորմի հերոսների կարիքների համար յատկացված նուէրի համար։ Անչափ ուրախ եմ, որ նախաթոռ Մօսկվան պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ ձեռքերը չը ծալել և ամեն բանով օգնել զօրքին և այդպիսով նպաստել նրա աջողութեանը մեր թշնամիների դէմ մղվող կռւի մէջ։ Ողջոյնի համար ուղարկում եմ իմ բուռն շնորհակալութիւնը։ Գեներալ-ադիւտանտ ՆԻԿՕԼԱՅ»։

ԼՕՆԴՕՆ.— «Ռուսաց դրօշակի» օրը Անգլիայում անցաւ ազգաբնակութեան սրտագին մասնակցութեամբ։ 10,000 ֆունտ ստէրլինգ փոխադրվեց ռուս վիրաւոր զինուորներին։ Մայրաքաղաքում հանգանակվեց աւելի քան 5000 ֆունտ։ Դեռ շատ քաղաքներում կայանալու է «ռուսական դրօշակի» օր։

Համայնքների պալատը, Ասկվիտի ճառից յետոյ, ընդունեց միաձայն 250 միլիոն ֆունտ ստերլինգը՝ պատերազմական կարիքների համար։ Իր ճառի մէջ Ասկվիտը ի միջի այլոց ասաց, որ պատերազմում օրական ծախսն անցեալ տարի կազմում էր $1\frac{1}{2}$ միլիոն, իսկ այժմ դա հասել է 2.660,000 ֆունտի։ Պէտք է սպասել, որ այդ թիւը դառնայ 3 միլիոն օրական, որովհետև պատերազմաբեմն ընդարձակվում է և Անգլիայի ֆինանսական պարտաւորութիւնները դաշնակիցների վերաբերութեամբ աւելանում են։ Ասկվիտը շեշտեց նաև Իտալիայի հանդէս գալու նշանակութիւնը։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Բժշկական խորհուրդը առաջին հերթին դնելով դեղատան սակագնի նոր վերաքննութեան հարցը, կազմեց առանձին մասնաժողով Զուէվի նախագահութեամբ՝ հարցի նախնական ուսումնասիրութեան համար։

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Մթերքներով լի շոգենաւեր եկան Չերնոգորիայի համար։ Նրանցից մի քանիսը կողոպտվել են ալբանական ծովափի մօտ, որի առիթով կառավարութիւնը բողոք յայտնեց դաշնակից մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչներին։

ՊԱՐԻԶ.— Կառավարութիւնը աւարտեց պալատի բիւջէտային և զինուորական մասնաժողովների հետ միասին այն միջոցների քննութիւնը, որոնք անհրաժեշտ են զէնքի և ռազմամթերքի արտադրութեան զարգացման համար։ Հաղորդում են, որ հաւատ կայ, թէ ոչինչ անտես չի անվի, որպէսզի վերջնական յաղթութիւնը ապահովվի։

ԱԹԷՆՔ.—Մինչև օրս պարլամենտի համար ընտրվել են 316 պատգամաւոր, որոնցից 193-ը Վենիզէլոսի կողմնակիցներն են, իսկ 93ը՝ կառավարական կուսակցութեան։ Թագաւորի առողջական դրութիւնը դարձաւ կրիտիկական։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Մօսկվայի քաղաքապետը հրաժարական է տուել վերջին դէպքերի առիթով. նրա պարտականութիւնները ժամանակաւորապէս կատարում է Մօսկվայի ոստիկանապետը։ Հրաժարվում է նաև քաղաքապետի օգնականը։

◆ Մօսկվայում կարևոր գործերի քննիչները շարունակում են մեծ եռանդով պարզել անկարգութիւնների հիմնական պատճառները։ Քննութեան վրա հսկում է նահանգապետը։

◆ Ամբողջ Գերմանիայում դաշտային աշխատանքները կատարվում են պատերազմական գերիների ձեռքով շատ ծանր պայմաններում։ Գերմանացիք առանձնապէս ճնշիչ դրութեան մէջ են պահում նախ ռուս գերիներին, ապա անգլիացիներին և վերջապէս երրորդ տեղում—ֆրանսիացիներին։

◆ Իտալական ռազմական գործողութիւնները մինչև այժմ ընթանում էին շատ աջող։ Սակայն քանի նրանք մօտենում են Տրիէստին, այնքան հանդիպում են արդէն բաւական լուրջ դիմադրութեան։ Շուտով սկսվելու են խոշոր ճակատամարտեր։

◆ Իտալական դիրիժաբլի նետած ռումբերից համարեա բոլորովին կործանվել է Պոլայում աւստրիական զինապահեստը։ Բացի դրանից լուրջ վնասուածքներ են տուել աւստրիական վեց սուզանաւ։

◆ «Б. В.»-ին հաղորդում են, որ Պլօցկ քաղաքը գերմանացիք դարձրել են առևտրական կէտ։

◆ Մօսկվայում յունիսի 5-ին կը սկսվի համառուսական զէմստվային համագումարը։ Միաժամանակ գումարվելու է քաղաքների միութեան համաժողովը։ Մտադրութիւն կայ միացնել երկու համագումարների նիստը։ Քննութեան գլխաւոր առարկան է—ժողովել բոլոր ույժերը զօրքին անհրաժեշտ պիտոյքները հայթայթելու համար։

◆ «У. Р.»-ն հաղորդում է, որ գերմանական զօրքերի մէջ սաստիկ տարածված են տարափոխիկ հիւանդութիւնները։ Չենստոխովում բացված են 30 բարակ, տիֆով հիւանդացածների համար։

◆ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը նախագծում է թոյլատրել տղամարդկանց և կանանց առևտրական դպրոցների աւարտածներին մտնել ատամնաբուժական դպրոցները և որոշել է նորից պաշտօնի կոչել նախկին մինիստր Կասսոյի օրով պաշտօնանկ եղած առաջադէմ պրոֆէսորներին։

◆ Պետրօգրադից հեռագրում են, որ Ֆօնտանկայի ակունքում գտնված է կասկածելի հեռագրաթել։ Քննութիւններ են կատարվում։

◆ «Веч. Вр.»-ի ասելով խեղդիչ գազերը հնարել է Միւնխենի պրոֆեսոր Լիտերը, որ ծնվել է Բալտիկ շրջանում և սովորել է Ռուսաստանի գիմնազիայում։

◆ Պրինց Լիւի-Նապոլէօն մտել է իտալական բանակը։ Նա կրում է ռուսական նշանազգեստ։

◆ Լուրերի համաձայն Տրիէնտի շրջանն են եկել գերմանական զօրքեր աւստրիական զգեստներով։

◆ Տրիպոլիտանիայի բոլոր նաւահանգիստները յայտարարված են ամրացված և փակված են չէզոք նաւերի համար։

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Վերջին հաղորդագրութիւն)

4 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 2-ին թիւրքերը յարձակման դիմեցին Ազորտի և Ախպուցորի շրջանում, բայց նրանց բոլոր յարձակումները վանվեցին։

Վանի շրջանում տեղի էին ունենում աննշան ընդհարումներ մեր զօրքերի և քիւրդական հրոսակախմբերի միջև և եղաւ մի աննշան ընդհարում թիւրքերի հետ Սօրայի շրջանում, ուր թիւրքերը վանվեցին դէպի արևմուտք։

ԻՏԱԼԻԱՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԷԿՎԱՅ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

(Հակամարտութեան թաքնված տենդենցների մերկացում)

III

Սկզբից և եթ շեշտենք, որպէս հիմնական միտք մեր յետագայ դիտողութիւնների՝ որ Իտալիայի շահագրգռութիւնները՝ Գերմանիային և Աւստրիային մօտենալու համար, բղխել են միմիայն ժամանակաւոր անհրաժեշտութիւններից, այլ ոչ երբէք ազգային-պետական զարգացման հեռաւոր տենդենցների հիմքերից։ Վերջիններս սաղմային դրութեան մէջ էին տակաւին 1870—1880-ական թւականներին և կարելի էր ժամանակաւոր լռեցնել կամ ետ մղել՝ տուեալ շրջանի կաթեգորիկ անհրաժեշտութիւնների հանդէպ։

Որո՞նք էին այդ անհրաժեշտութիւնները։

Իտալիան նոր էր բոլորել իր պետական կօնսոլիդացիայի, պետական շէնքի ամրակառուցման շրջանը։ Նրա ռազմական ույժը նոյնքան յետամնաց, անհաստատ էր, որքան թոյլ էր նրա քաղաքական ձայնը Եւրոպայում։ Իսկ տնտեսական կուլտուրայի կապիտալիստական զարգացումը՝ աւելի վատթար վիճակի մէջ։ Մնալ կղզիացած դրութեան մէջ՝ նշանակում է ենթակայ լինել աւստրիական մշտական սպառնալիքներին, գուցէ և յարձակումների վտանգին։ Չունենալ դիւանագիտական ապաւէն եւրոպական հզօրների մրցակշռում՝ նշանակում է դատապարտված լինել թոյլ կրտսերին բաժին ընկած անզօր վիճակի և մէկի ու միւսի պատահական շահագործութեան։ Այդ նշանակում է, այնուհետև, չունենալ աջակից կռուաններ Միջերկրական ծովում իր ազգային-պետական քաղաքականութիւնը մղելու համար։

Բայց ո՞ւմ կարելի էր, աւելի ճիշդ՝ ո՞ր պետութեան նպատակայարմար է մօտենալ։

Անգլիան կարիք չունէր դաշնակիցների։ Ռուսաստանի համար ամեն կողմից թոյլ էր և, որ ոչ պակաս նշանակութիւն ունէր՝ ֆինանսապէս շատ աղքատ էր Իտալիան՝ դաշնակից լինելու համար։ Իսկ Ֆրանսիան, Պրուսիայից պարտված և քաղաքական նախկին պրեստիժը կորցրած Ֆրանսիան, այլ ես այն չէր, որի փեշերից բռնած կարողանար Իտալիան՝ Կենտրոնական Եւրոպայում արագ թռիչքով ուժեղացած Գերմանիային և իր պատմական թշնամի Աւստրիային հակադրել իր ուրոյն քաղաքականութիւնը։

Այս բոլոր դիտողութիւններից պարզ է, թէ ու՞մ կարող էր և ու՞մ պիտի մօտենար Իտալիան. իսկ պատասխանել այդ հարցին՝ նշանակում է բաւարարութիւն տալ նաև այն պահանջին, թէ ինչու է Իտալիան յարել գերմանական պետութիւններին։

Իտալական այդ թւածս բոլոր շահագրգռումները կարող ենք ձևակերպել երկու հիմնական կէտերի մէջ. կարող դաշնակիցների շնորհիւ գրաւել քաղաքական կոնցերտում ապահով անկիւն՝ իր սեփական ձայնին ու ձեռնարկներին ույժ տալու համար։ Այդ մէկ։ Երկրորդ՝ իր արևելահիւսիսային թիկունքից մշտապէս սպառնացող վտանգը (Աւստրիայից) ոչ միայն վերացնելու, այլ և դաշնակցական պարտականութիւններով ապահովվելու համար։

Սակայն Իտալիայի այդ շահագրգռումները անուանեցինք մենք իրաւամբ որպէս ժամանակաւոր անհրաժեշտութիւններ։

Տնտեսական յարաբերութիւնների զարգացման խուլ, յամառ ընթացքը յետագայ տասնամեակների շրջանում արտադրեց հետ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ ՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇԱՀԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ *)

VIII

Նախընթաց գլուխներում մենք նկարագրեցինք Եւրօպայի արդիւնաբերական կեանքը և տուինք նրա տնտեսական պատկերը, որից յայտնվեց, պարզ կերպով, Եւրօպայի ձգտումները գաղութների վերաբերմամբ, որը արտայայտվում է գլխաւորապէս երկու ուղղութեամբ—նախ այն բռնակալական վերաբերմունքի մէջ, որ ցոյց է տալիս Եւրօպան գաղութների այլատարր ու այլացեղ բնակչութեան վերաբերմամբ, և երկրորդ այն մրցման մէջ, որ տեղի ունի հակամարտ շահերով պետութիւնների մէջ գաղութային կալուածներում և ընդհանրապէս քաղաքականութեան մէջ. այդ մրցումը աւելի պարզ է արտայայտվում նրանց մի կողմից մաքսային կռւի մէջ, իսկ միւս կողմից այն քաղաքական ինտրիգների մէջ, որ նպատակ ունի քաղաքական գերազանցութիւն ու կօնցէսիաներ ձեռք ձգելու. այդ մրցումը տեղի ունի ասիական և աֆրիկական երկիրների պետերի դահոյքի շուրջը, որը յաճախ ագրեսիւ բնոյթ է ստանում պատերազմի կերպարանքով. չէ որ «պատերազմը,—ինչպէս Բր. Ադամսն է ասում,—տնտեսական մրցակցութեան աւելի խիստ ձևն է»։ Սակայն կասկած չը կայ, որ ներկայ պատերազմում բացի անմիջականօրէն նրա հետ կապվող և նրան հանդէս բերող տնտեսական հիմունքից՝ գերակշռում են և զուտ քաղաքական բնոյթ ունեցող մօտիվները, որոնք միայն հեռաւոր կերպով են կապվում տնտեսական մրցակցութեան սկզբունքի հետ. այդ մենք կը տեսնենք յետոյ Թիւրքիայի օրինակով, որը Գերմանիայի համար գլխաւորապէս ներկայացնում է որպէս մի ուժեղ բնական դիրք, որտեղից կարելի կը լինի յարձակվել Անգլիայի վրա և գրաւել Հնդկաստանի ճանապարհը. այդ, այսպէս կոչված, Անգլիայի աքիլլէսեան բիծն է։ Հնդկաստանի վրա յարձակվելու ծրագիրը առաջին անգամը չէ, որ առաջադրում է Գերմանիան. այդ մենք տեսնում ենք և Եւրօպայի նախընթաց մեծ պատերազմների ժամանակ, որոնք տեղի ունեցան ժամանակի արդիւնաբերական պետութիւնների մէջ։ «Վասկօ-դէ-Գամայի գիւտից յետոյ, երբ գլխաւոր շուկան Իտալիայից տեղափոխվեց Ատլանտեան ովկիանոսի եւրոպական ափը, սկսվեց Սպանիայի, Ֆրանսիայի, Հօլլանդիայի և Անգլիայի միջև կռիւ՝ Հնդկաստան տանող անդրովկէանեան ճանապարհին տիրելու համար։ Սպանիան շուտով ուժասպառ եղաւ, Հօլլանդիան ևս բաւականին ույժ չունեցաւ կռիւը տանելու համար մինչև վերջ. ի վերջոյ մնաց Ֆրանսիան ու Անգլիան, միացին 18-դ դարի վերջին շարունակելու այդ կռիւը» (Бр. Ад. «Нов. держ.», ст. 129)։ Այժմ, ներկայ համաշխարհային պատերազմում, Անգլիայի դիմաց կանգնել է Գերմանիան, որը յարձակումներ է մղում Անգլիայի դէմ մի կողմից Փոքր-Ասիայից, իսկ միւս կողմից Եւրօպայում ու աֆրիկական սև կօնտինենտի վրա։

Գերմանիան 40 տարվայ ընթացքում լարված կազմակերպեց իր ույժերը պատեհ առիթի սպասելով նոր հողեր ու երկրամասեր գրաւելու համար. նա գաղութների տիրապետութեան խնդրում չափազանց ուշացել էր, որովհետև նա պատմականօրէն ուշ է հանդէս գալիս այդ ուղղութեամբ նուաճումներ անելու։ Մինչ հանդէս էր գալիս Գերմանիան, գաղութային հողերն արդէն գրաւված էին, իսկ Հնդկաստանի ճանապարհը գտնվում էր Անգլիայի ձեռքին, ինչպէս օրինակ Կահիրէն, Մալթան, Պիրեմը, Ադենը և, որ գլխաւորն է, Սուէզի ջրանցքը. վերջինիս բացումը 1869 թւի նոյեմբերին՝ ակնյայտնի չափով կրճատեց Հնդկաստանի անդրովկէանեան ճանապարհը, և Եւրօպայի արտահանութիւնը դէպի Հնդկաստան ու Չինաստան կատարվում էր այդ նոր ճանապարհով. վերջինիս բացմամբ տրանս-ասիական ցամաքային ճանապարհի գաղափարը, որպէս անօգուտ ֆինանսական ձեռնարկութեան, մի կողմ նետվեց։ Անգլիան աւելի ընդունակ գտնվեց Ֆրանսիայից, Հնդկաստանի ճանապարհի շուրջը ծագած կռւի մէջ, որը, չը նայած Ֆրանսիան էր Սուէզի ջրանցքի փորողը, տիրեց վերջապէս ջրանցքին։ 1874 թւին Անգլիան գնեց Սուէզի ջրանցքի 176,602 ակցիան, վճարելով խեդիվ Իսմայիլին 40 միլ. ռուբլի (որը այժմ 300 միլ. ռուբլի է գնահատվում). փաստացի կերպով Անգլիան ջրանցքին տիրելով գրաւեց վերջնականապէս Եգիպտոսը. այսպիսով նա Ասիան, Աֆրիկան և Եւրօպան միացնող արտերիան բռնած ունէր իր բռին։

Այն ժամանակվայ Գերմանիան հանդիսատեսի դերում էր այդ բոլոր անցուդարձի վերաբերմամբ։ Ֆրանս-պրուսական պատերազմից յետոյ նա՝ ուժասպառ՝ խաղաղութեան էր պապակում. նրան իր ույժերը ժողովելու համար ժամանակ էր հարկաւոր և կարողութիւն, տնտեսական ու ֆիզիքական կարողութիւն. այդ միևնոյն տրամադրութեան արտայայտութիւնն էին պրինց Ֆրիդրիխ Կարլի խօսքերը՝ արտասանված Մեցի յանձնման օրը. «Մենք պատերազմի դաշտում յաղթեցինք, այժմ մեզ մնում է յաղթել արդիւնագործական պատերազմում»։

Գերմանիան Ֆրանսիայի հետ ունեցած պատերազմից յետոյ յայտարարեց Եւրօպային «իր խաղաղասիրական զգացմունքների» մասին. և գերմանական կայսրը մի կողմից Մանճէզի մարգարէական [illegible] հովանաւորում էր իսլամը, իսկ միւս կողմից հանդէս էր գալիս ամբողջ Եւրօպայի առաջ որպէս հանրական խաղաղութեան «մարգարէ»։ Կասկած չը կայ, որ Գերմանիան իր խաղաղասիրական յայտարարութիւններով միայն ժամանակ էր շահում Անգլիայի դէմ զինվելու և «արդիւնագործական պատերազմ» պատրաստվելու. դրան վկայում են եւրոպական պետութիւնների զօրքի քանակի յաւելումները, որոնք հանդէս էին գալիս որպէս պատասխան գերմանական զօրքի նոր յաւելումներին։ Բացի այդ, Գերմանիան 40 տարվայ ընթացքում ամրացնում էր իր քաղաքական դիրքը Եւրօպայում. նա միութեան մտնելով Աւստրօ-Ունգարիայի և Իտալիայի հետ՝ մտածում էր, որ Աֆրիկայի հիւսիսում Անգլիայի ու Ֆրանսիայի մէջ տեղը մտցնելով Իտալիային՝ կը խանգարի երկու պետութիւնների համերաշխ աշխատանքին Աֆրիկայում ի վնաս Գերմանիայի։ Այդ էր պատճառը, որ Գերմանիան, որպէս զի ուժեղացնի Իտալիային, Աֆրիկայում թոյլ տուեց Իտալիային 1911 թ. պատերազմ յայտարարել Թիւրքիայի դէմ. այդ պատճառն ունէր իտալո-թիւրքական պատերազմը, որը սաստիկ վրդովում էր ֆրանսիացիների «կօսմօպոլիտական» զգացմունքները, որոնք ի պաշտպանութիւն աֆրիկեան արաբների զայրոյթ էին յայտնում իտալական արշաւանքի դէմ։ Սակայն այստեղ է որ երևան եկաւ աշխարհի օրէնքը. հակառակ այն բոլոր ջանքերի, որ գործադրեց Գերմանիան Իտալիայի ձեռքերով շագանակներ հանելու, այսօր Իտալիան Գերմանիային պատերազմ է յայտարարել։

Իսկ Գերմանիայի միութիւնը Աւստրօ-Ունգարիայի հետ երկու կողմից շահաւէտ էր Գերմանիայի համար. նախ նրանով, որ Աւստրօ-Ունգարիայի քաղաքականութիւնը Արևելքում ծառայում է որպէս գերմանիզմի ֆորպօստը դէպի Արևելք, որը ցամաքային Գերմանիայի համար չափազանց բաց է անում ճանապարհներ դէպի նրան անմատչելի ծովերը. և երկրորդ նրանով, որ Գերմանիան արևելքից ու արևմուտքից շրջապատված լինելով երկու ուժեղ պետութիւններով՝ կղզիացման դրութեան մէջ էր. Աւստրիայի հետ ունեցած միութիւնը դուրս է բերում նրան այդ անձկութիւնից։

Աւստրիայի *) և Իտալիայի հետ ունեցած զինակցութեամբ Գերմանիան շարժվեց դէպի Արևելք. արևելեան հարցը ամբողջապէս համակեց նրան, աստիճանաբար ճակատագրական դառնալով ամբողջ Եւրօպայի համար։ «Արևելեան հարցը,—ասում է պրոֆ. Կամարօվսկին,—ոչ միայն չէ ապահովում ընդհանուր եւրոպական խաղաղութիւնը, այլ և նրա խախտման մշտական աղբիւրն է» («Вост. вопр.», 1896 г., стр. 17)։

Այն րոպէից, երբ Թիւրքիան միայն անուանապէս գոյութիւն ունէր, երբ իրականապէս նրա տեղը գրաւում է մրցակից պե-

*) Տես «Մշակ» № 119.

*) Մեր աշխատութեան ընդհանուր մասում մենք կանգ չառանք Աւստրօ-Ունգարիայի տնտեսական կեանքի վրա. մեզ հետաքրքրող հարցի սահմանում նա ուշադրութեան չէ կարող առնվել, քանի որ «Աւստրիայի արտաքին առևտրի քանակը, համեմատած Եւրօպայի միւս կապիտալիստական երկիրների հետ, աննշան է, մանաւանդ եթէ ի նկատի ունենանք Աւստրօ-Ունգարիայի բնակչութեան թիւն ու տերիտօրիայի քանակը։ Աւստրօ-Ունգարիայի ընդհանուր ներմուծը 1912 թ. հասնում էր 1,453 միլիոն ռուբլու. իսկ արտահանութիւնը 1,109 միլիոն ռուբլու... Աւստրօ-Ունգարիայի արտահանութեան համարեա կէսը արտահանվում է Գերմանիա (1,002 միլիոն ռուբլուց 412 միլիոն, 1911 թւին), իսկ Գերմանիայից Աւստրիա ներմուծածը 505 միլիոն ռուբլու արդիւնք է կազմում, երբ ամբողջ աւստրօ-ունգարական ներմուծը 1,330 միլիոնից է կազմվում» (Масловъ, «Экон. прич. мір. вой.», стр. 24—25)։ Ինչ վերաբերում է Աւստրօ-Ունգարիայի քաղաքականութեան, պատմականօրէն, նրա մէջ մենք երեք շրջան ենք տեսնում, որոնք խիստ տարբերվում են իրարից։ Այն ժամանակ, երբ մի կողմից թիւրքերը Պօլիսը գրաւելով, իսկ միւս կողմից մամելուկների Եգիպտոսի տիրապետութեամբ փակվեց ճանապարհը Եւրօպայից դէպի Արևելք, սպառնալով խեղդել Եւրօպային, Աւստրիայի (այն ժամանակվայ Գերմանիայի) արշաւանքը թիւրքերի դէմ

[illegible]

B. Lucifer

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵԾ ԻՇԽԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆՈՎԻՉԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

3 յունիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Ողորմութեամբ Աստուծոյ Մենք՝ Նիկոլայ Երկրորդ, [illegible]

[illegible] ռուսաց զօրքի պատմութեան մէջ։

Ողբալով Մեր սիրեցեալ հօրեղբօր կորուստը, Մենք հաւատացած ենք, որ Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակները վշտակից են Մեր Կայսերական Տանը [illegible]

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — [illegible]

ՄՈՍԿՎԱ. — [illegible] Կոնստանտին Կոնստանտինովիչի համար։

ռւթիւնների մի ամբողջ խմբակ, մտաւորապէս ու նիւթապէս հարիւր անգամ աւելի ուժեղ Թիւրքիայից, արեւելեան հարցը Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղութեան խախտման սարսափն է դառնում։ «Եւրոպական թերթերից և ոչ մէկը,—գրում է 1867 թ. «Times»-ը,—մինչև այժմ պատրաստ չէ

ազատագրական բնոյթ էր կրում. այդ շրջանում Աւստրիան դիմում էր «բարբարոսներից ճնշված ու տառապող ժողովուրդներին»՝ կոչ անելով նրանց արշաւանքի Թիւրքական ծանր կոշմարի դէմ, որպէս սարսափ ժամանակի Եւրոպայի համար։ Այդ կռւով Եւրոպան դուրս քշեց Թիւրքերին Եւրոպայի կրծքից 1791 թ. աւստրո-թիւրքական կռւին, երբ մինչ այդ արդէն եւրոպական պետութիւնները սկսել էին խառնվել Թիւրքիայի ներքին գործերին, Աւստրիան յաղթվելով ետ դարձրեց Թիւրքիային նրա բալկանեան կալուածները. այդ օրվանից Աւստրիան քաղաքականութեան նոր կուրս սկսեց. Նա հրաժարվեց մինչ այդ ունեցած իր ազատագրական ու յարձակողական տրադիցիաներից և ինքն էլ մտաւ Թիւրքիայի եւրոպական կօնցերտի մէջ։ Այդ նոր քաղաքականութեամբ Աւստրիան յաճախ կամ սուլթանի գործակիցն էր, կամ Անգլիայի ու Ֆրանսիայի (ինչպէս Ղրիմի պատերազմին) ընդդէմ Ռուսաստանի և կամ թէ Ռուսաստանի հետ համաձայնութեան գալով աշխատում էր Թիւրքիայի բալկանեան կալուածները բաժանել։ Սակայն 1866 թւից յետոյ, երբ Բիսմարկի Գերմանիան յաղթեց Աւստրիային, գրաւելով նրա որոշ հողամասերը, նա վերջնականապէս զրկվեց Եւրոպայում որևէ դեր խաղալու հնարաւորութիւնից։ Դրանից յետոյ Աւստրիան որպէս իր ճակատագրի խոնարհ ստորագրեալը իր հայեացքը դարձրեց միայն դէպի Արեւելք. սա նրա քաղաքականութեան վերջին և երրորդ փուլն է, որի ընթացքում նա գերմանիզմի փորպոստն է կազմում դէպի Արեւելք։ Եւ իրօք, որքան որ Աւստրո-Ունգարիան արդիւնաբերական Եւրոպայում աննշան դեր է խաղում, նոյնքան նա Արեւելքում հանդէս է գալիս, եւրոպական այլ պետութիւնների կողքին, որպէս ամենաշահագրգռված պետութիւններից մէկը, որը մենք կը տեսնենք յետագայում։

զգում իրան երես առ երես կանգնելու արեւելեան սարսափելի հարցի դէմ։ Նոյնպէս կասկածելի է միանգամայն, թէ արդեօք երբևիցէ կը սկսե՞ն պատրաստվել նրան վճռելու։ Հաւանօրէն նա կը պայթի պետութիւնների գլխին յանկարծակի և անսպասելի։ Բանը նրանումն է, որ այդ հարցի վճիռը կառաջացնի Եւրոպայում մեծ ընդհանուր կատաստրոֆա։ Արեւելեան հարցը չունի խաղաղ կամ դիպլոմատիական վճիռ. նա կը վճռվի միայն զէնքով» («Вѣст. Евр.», 1867 г., № 1, W., стр. 137)։ Միևնոյն տեղում, շարունակութեան մէջ, բերում է W-ն հետեւեալ հատուածը. «Վիէննայի «Debatte» թերթը, որը մօտ է աւստրիական մինիստրութեան մի քանի անդամների հետ, գրում է. Թիւրքիան հետզհետէ դառնում է Եւրոպայի համար աւելի ու աւելի նուազ վտանգաւոր. նրա թուլութիւնը փոխվել է կատարեալ հիւծուածութեան. այժմ արդէն Եւրոպան գործ ունի ոչ թէ «հիւանդի», այլ մեռնողի հետ։ Սակայն Բ. Դուռը այնպիսի մի հարստութիւն ունի, նա Եւրոպայում այնպիսի օգտաշահ աշխարհագրական դիրք ունի, որ նրա մահից յետոյ առաջացած ժառանգութեան հարցը՝ Եւրոպայի համար առաջնակարգ կարևորութիւն ունի։ Դրանից աւելի դժուար հարց, քան այս ժառանգութեան բաժանման խնդիրն է, չը կայ, որը պիտի համապատասխանէ Եւրոպայի բոլոր մեծ պետութիւնների ցանկութեանն ու շահերին»։

Այսպիսով միանգամայն պարզվում է, թէ ինչ նշանակութիւն ունի ներկայ մեծ պատերազմում արեւելեան հարցը։ Թիւրքական ժառանգութիւնը ներկայի կուսախնձորն է, և, ինչպէս ենթադրվում էր, արեւելեան հարցը որպէս ամպրոպ պայթեց Եւրոպայի գլխին խախտելով ժողովուրդների հանուր հանգիստն ու խաղաղութիւնը։

Ալ. Մել.-Ազաջ.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

2 յունիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Հարկահաւաք տեսուչների տեղեկութիւնների համաձայն, մինչև մայիսի 15-ը աշնանացանի դրութիւնը Եւրոպական Ռուսաստանում ընդհանուր առմամբ միանգամայն նպաստաւոր էր։ Պատերազմական գործողութիւնների շրջաններում գտնվող գաւառներից տեղեկութիւններ չեն ստացվել։ Լաւագոյն աշնանացանը գտնվում է արեւելեան մասի նահանգներում և Ռուսաստանի հարաւային շերտում։ Գարնանացանի դրութիւնը պատերազմաբեմին մօտ գտնվող գաւառներում դեռ պարզված չէ։ Մնացած գաւառներում լաւ է 17,7%-ը, բաւարար է 35%-ը և վատ է 2%-ը։ Գարնանացանի ցանքսերի տարածութիւնը էական կրճատման չենթարկվեց։

Պետական խնայողական գանձարկղներում մայիս ամսվայ ընթացքում ի պահ դրած գումարների քանակը հասաւ 50,8 միլիօն րուբլու՝ անցեալ տարվանից 7,9 միլիօնով աւելի։ Առ 1-ն յունիսի բոլոր պահ դրված գումարները կազմում են 2079,8 միլիօն՝ անցեալ տարվայ 1691,9 միլիօնի դիմաց։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ

I

Ջէվիզլըղ գիւղի (Սուխումի օկր.) նուիրատուներ։

(Յօգուտ հայ փախստականների)

(Տես «Մշակ» № 92)

Սահ. Ներսէսեան և Յ. Ներսէսեան 5-ական ռ., Ն. Ներսէսեան և Ս. Քէշիշեան 3-ական ռ., Պ. Օքսուզեան, Յ. Ճէնտաշեան 2-ական ռ., Յ. Սարեան, Գ. Սարեան, Գ. Մելիքեան, Աթ. Օքսուզեան, Յ. Չօպանեան, Յ. Օքսուզեան, Յ. Մաճկալեան։ Յ. Օքսուզեան, Ն. Ասլանեան 1-ական ռ., Պ. Մելիքեան, Ս. Չօպանեան 50-ական կ., Յ. Չօպանեան 20 կ.։ Գումարը 30 ռ. 20 կ., որից 20 կ. ծախսված է դրամը փոխադրելու համար։

II

Բաքումի հայ նուիրատուներ

(Յօգուտ հայ կամաւորների)

(Տես «Մշակ» թ. № 102)

Նազօր Կալամեան 10 ռ., տ. տ. Մարիցա Գալստեան, Վիրժինէ Աղաջանեան 5-ական ռ., Եղիշէ Գրիգորեան, Սար. Բեգլարեան, Սար. Աղաջանեան, Յովհ. Հայրապետեան 3-ական ռ., Մկր. Իգիթխանեան, Յակ. Աստուածատրեան, Խաչ. Մկրտչեան 2-ական ռ., Պետ. Ճենոյեան, Պապիկ Յովհաննիսեան 1-ական ռ.։ Գումարն է 40 ռ.։

ՄԵԾ ԻՇԽ. ԿՈՆՍՏ. ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՎԻՉ

Երէկ հեռագրից իմացանք, որ յունիսի 2-ին հիւանդութիւնից վախճանվել է Մեծ Իշխան Կոնստանտին Կոնստանտինովիչը։ Դեռ 2 օր առաջ Թիֆլիսի քաղաքագլուխը հեռագիր էր ստացել Նրանից՝ Իր փեսայ իշխան Բագրատիոն-Մուխրանսկիի մահվան առիթով։

Մեծ Իշխան Կոնստանտին Կոնստանտինովիչի կորուստը շատ ծանր է ռուսաց գրականութեան, գեղարուեստի, և ընդհանրապէս Ռուսաստանի համար՝ նրա ապրած փորձութեան այս ծանր տարում։ Պակասեց մի զգայուն սիրտ, դադարեց գործելուց մի միտք, որ ամբողջապէս համակված էր ռուս ժողովրդին ծառայելու գաղափարներով և նուիրված էր նրան։

Մեծ Իշխանը աւելի յայտնի է որպէս բանաստեղծ. նա երկար տարիներ К. Р. ինիցիալներով «Вѣстникъ Европы» և այլ պարբերական հանդէսներում զետեղել է իր գողտրիկ ոտանաւորները, որոնք բոլորն էլ համակված են քրիստոնէական առաքինութեամբ ու հեզութեամբ։ Նշանակալից է նրա «Я баловень судьбы» ոտանաւորը, որ տըպվեց և Գր. Ջանշեանի «Братская Помощь» ժողովածուի մէջ. այդ ոտանաւորում արքայազուն բանաստեղծը հրաժարվում է իշխանական պատիւներից և գերադասում է աստուածային պարգևը, իր երգերը, որ չի փոխի տիեզերքի ամենամեծ սրբութեան հետ։ Վերջին տարիներս նա հասարակութեան սեփականութիւն դարձրեց Իր «Царь Іудейскій» հռչակաւոր ողբերգութիւնը, որ շարադրված է նուրբ և խորունկ զգացմունքով և քրիստոնէական ներշնչված հաւատով։ «Թագաւոր Հրէից» ողբերգութիւնը կարճ ժամանակամիջոցում արժանացաւ մի քանի հրատարակութեան և թարգմանվեց եւրոպական բոլոր լեզուներով. բայց այդ դրաման, չը նայած հեղինակի բարձր դիրքին, չը թոյլատրվեց թատրոնական բեմերում ներկայացնելու։

Մեծ Իշխանը երկար տարիներից ի վեր Ռուսաստանի գիտութեանց ճեմարանի նախագահն էր և նրա շքեղ գրականութեան բաժնի պատուաւոր ակադեմիկոսը, և այդպիսով բարձր հեղինակութիւն էր վայելում ռուս մտաւորականութեան մէջ։

Ի Տէր հանգուցեալ Մեծ Իշխանը մի քանի անգամ այցելել է Կովկաս, և ամենուրեք հանդիպում էր անկեղծ յարգանքի և սիրոյ։

Նա ծնվել է 1850 թ. օգոստ. 10-ին, անցել է զինուորական ծառայութեան աստիճաններով գարդեմարինից մինչև ամենաբարձրը՝ գեներալ ադիւտանտ. 1900 թւին կոչվել է զինուորական դպրոցների ընդհանուր վերատեսչի պատասխանատու պաշտօնին. և շատ աշխատանք է թափել պատանիների զինուորական դաստիարակութեան համար։

Մեծ Իշխանը գրականութեամբ սկսել է զբաղվել 1879 թւից։ Նրա ոտանաւորները սկսել են տպագրվել «Вѣстникъ Европы» ամսագրում 1882 թ.։ Օգոստափառ բանաստեղծի ոտանաւորների հաւաքածուն նոյնպէս արժանացել է բազմաթիւ հրատարակութեան։ Բայց Մեծ Իշխանը յայտնի էր և որպէս հմուտ ու օրինակելի թարգմանիչ. Նա թարգմանել է Շէքսպիրի «Համլէտը», և Շիլլերի «Մեսսինայի հարսը»։

Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները ռուս ժողովրդին՝ նրա ծանր կորուստի առիթով։

ՇԱՄԽՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻ ԽՆԴԻՐԸ

Շամախու Թեմական իշխանութեան ջանքերով դպրանոցի խնդիրը ջերմ հետաքրքրութեան առարկայ է դարձել Բագւում։

Մայիսի 24-ին Մարդասիրական Ընկերութեան դահլիճում ժողոված ծխականների մի մեծ բազմութիւն իր քննութեան առարկան էր շինել դպրանոցի ուր բացման խնդիրը։

Բանալով ժողովը՝ Թեմական առաջնորդը ծանօթացրեց ներկայ եղողներին դպրանոցի բացման առիթով եղած նախապատրաստական աշխատանքներին։ Նախկին առաջնորդի դիմումով՝ Շամախու քաղաքային ինքնավարութիւնը յատուկ հողաբաժին է յատկացրել ապագայ դպրանոցին, իսկ բագուաբնակ շամախեցի Միրզաբէկեանը նուիրաբերել է 25,000 րուբլի։ Դպրանոցի անունով կայ նաև 9000 րուբլի մի գումար։ Շինութեան կառուցման համար արդէն ստացված է պաշտօնական թոյլտուութիւն. շէնքի յատակագիծն էլ կազմված ու հաստատված է։ Շինութեան համար ծախք պահանջվում է 110,000 րուբլի։ Մի այդպիսի խոշոր ծախքի դիմաց առաջնորդը վարանել է և դիմելով Վեհ. Կաթողիկոսին՝ խնդրել թեմական պատգամաւորական ժողով գումարելու թոյլտուութիւն։ Նրա դիմումը յարգվել է Էջմիածնում, և այժմ թեմի ժողովրդի կամքից է կախված դպրոցի բաղդը։ Թեմական պատգամաւորական ժողովը պիտի կազմված լինի 16 հոգուց, որի կէսը տալիս է Բագուն իր արուարձաններով։

Ժողովը առաջնորդի հաղորդած տեղեկութիւնները լսելուց յետոյ՝ Անուշաւան Թալանթարի նախագահութեամբ դիմեց խնդրի բազմակողմանի լուսաբանութեան և քննութեան։ Վիճաբանութիւնները կենտրոնացան մի գլխաւոր հարցի շուրջ, թէ որտե՞ղ հիմնել ապագայ դպրանոցը՝ Շամախում թէ Բագւում։ Թէ Շամախին և թէ Բագուն ունէին իրանց ջերմ և համոզված պաշտպանները։ Ժողովականները այդ հարցի քննութեամբ զբաղվեցին 3 ժամ, բայց վերջնական եզրակացութեան չը գալով՝ յետաձգեցին վիճաբանութիւնների շարունակութիւնը մինչև միւս կիրակին, այսինքն մայիսի 31-ը։

Իսկ ինչ պարզվեց թեր ու դէմ վիճաբանութիւններից։

Շամախու կողմնակիցները (Եղ. քահ. Գեղամեան, Թեմական տեսուչ Մկրտիչ քահ. Ղազարեան, ուսուցիչ Ալ. Գալստեան և այլք) ասում էին, որ իրաւական կողմից Թեմական դպրոցը պիտի կառուցվի և բացվի առաջնորդանիստ քաղաքում, ներկայ դէպքում Շամախում, որ մեր դպրոցների աշակերտութիւնը օգտվում է հայ խոնարհ խաւերից, իսկ Շամախին և նրա մերձաւոր գաւառները բնակեցված են կրթութեան կարօտ հայ քաղքենիութեամբ և գիւղացիութեամբ. որ Շամախում կեանքը Բագուի հետ համեմատած էժան է, ուրեմն և մատչելի չունեւորներին. որ Շամախին հնարաւորութիւն կը տայ դպրանոցի աշակերտներին փորձադաշտի միջոցով ծանօթանալ նաև գիւղատնտեսական գիտելիքների հետ, մի բան, որ Բագւում անհնարին է. որ Շամախին իր սաների մէջ գաւառասիրութիւն կը պատուաստէ, այն ինչ Բագուն աշակերտութեանը պիտի խորթացնէ հայ գաւառական միջավայրից և կապէ խոշոր գաղութային արդիւնաբերական կենտրոնի հետ. որ Շամախում սպասելի է գիւղացիական աշակերտութիւն, այն ինչ Բագւում հայերը խորշում են հայ դպրոցից և հաւանօրէն Թեմականին մեծ քանակութեամբ աշակերտութիւն չը պիտի տան. որ Շամախու կլիմայական պայմանները նոյնպէս գերադասելի պիտի լինեն, որ այդ քաղաքի խաղաղ մթնոլորտը իր սաներին աւելի շատ կը հրահրէ զբաղվել ուսումով, քան Բագուի ժխորալից կեանքը, որ Բագուն՝ հեռու լինելով թեմի գաւառներից՝ չի կարող հրապուրել գիւղացի սովորողներ և այլն և այլն։

Բագուի կողմնակիցները (Տիգր. Յովհաննիսեան, Ս. Յակոբեան և այլք) առարկում էին, որ թեմական դպրանոցը չի կարող բարգաւաճել մի յետամնաց՝ 2 հազար հայ բնակչութիւն ունեցող՝ քաղաքում, որ արդարացի չէ 70 հազար հայ բնակչութիւն ունեցող Բագուն զրկել թեմական դպրանոց ունենալու պատւից, որ 70 հազար հայութեան դիմաց Շամախի քաղաքը, ապա Շամախու և Գեօքչայի գաւառները ունեն մօտ 40 հազար հայ բնակիչ, որ Բագուն կենտրոն պիտի նկատել նաև Անդրկասպեան երկրի և Պարսկաստանի որոշ վայրերի համար, որ Բագուն, որպէս արդիւնաբերական կենտրոն օրէ-օր դէպի իրան է քաշում հայերի նորանոր բազմութիւններ, որ Բագուի կուլտուրական դերը խոշոր է եղել հայութեան համար, ուստի և այստեղ պիտի ամրացնել մեր կուլտուրական կռուանները, մանաւանդ թէ օտար կուլտուրայի ամենամեծ մրցման ասպարէզը դարձել այստեղ է. որ սխալ է, թէ բագուեցիները հարուստ են և անգիտացող մայրենի դպրոցն ու լեզուն, երբ քաղաքի հայ ազգաբնակութեան խոշորագոյն մասը մանր առեւտրական է, արհեստաւոր և բանւոր, որ դպրանոցը Բագւում լինելով աւելի կարժանանայ ուշադրութեան և նիւթական աջակցութեան, քան թէ «աչքից հեռացած, մտքից մոռացված» Շամախւում լինելու դէպքում. որ Բագուն թէ դպրանոցի ուսուցանողներին և թէ ուսանողներին հնարաւորութիւն կընձեռէ մասնակից լինել մի մեծ քաղաքի կեանքին, ապա և տոգորվել մեր դարին յատուկ մտայնութեամբ, որ գրաւական է, թէ հայ ուսուցիչն ու աշակերտը «կորած» մարդիկ չեն լինի և այլն և այլն։

Ընթերցողը կը նկատէ, որ Շամախու Թեմական դպրոցի հարցը առաջ է մղում մի հիմնական խնդիր, հայ կուլտուրայի կենսունակութեան ու բարգաւաճման խընդիրը։ Շամախու կողմնակիցները ձեռք են վերցրել մեծ քաղաքի կուլտուրայից. մեծ քաղաքի դիմաց նրանք վարանման մէջ են և վստահութիւն չունեն թէ հայկականը կարող է դիմանալ և յաղթանակել։ Այս պատճառով նրանք ետ են քաշվում մեծ քաղաքից և կամենում են ամրանալ գոնէ գիւղական միջավայրում։ Սա յուսահատ նահանջ է։ Բագուի կողմնակիցները այդպէս չեն դատում. հայ դպրոցը և հայ լեզուն պիտի ծառանան ամենավտանգաւոր կէտում և այդտեղ դիմագրաւեն յարձակումը. հայ լեզուն էլ, իր յարատեման ու բարգաւաճման համար, պիտի տոգորվի մեր դարի կուլտուրան արծարծելու կորովով։ Այդ իսկ պատճառով այդ լեզուն և նրա դպրոցը պիտի լինեն ազգի բազմութեան հետ, պիտի լինեն նրա առաջնորդը և նրան մատուցող պաշար մատակարարողը։

Խօսք չը կայ, որ մենք գաւառում թագնըվողներից չենք։ Այո, Շամախու Թեմական դպրոցը պիտի լինի Բագւում. եթէ այստեղ այդ դպրոցը անկարող լինի կատարելու իր կոչումը, ուրեմն նա առաւելորդ է ընդհանրապէս։

Ժողովի եզրակացութեան մասին կը գրեմ։

Դ. Ա.

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԻ ՑԱՒՈՏ ԿՈՂՄԸ

Վերջին վեցամեակում Ներսիսեան դըպրոցի ամենացաւոտ կողմերիցն է դպրոցից հեշտութեամբ աշակերտ արձակելը։

Իւրաքանչիւր տարի միջին թւով առնուազն արձակվում է 10—15 աշակերտ։

Երեւի հասարակութիւնը դեռ չէ մոռացել մօտ 70 աշակերտի մի անգամից արտաքսումը, որ եղաւ Յ. Խունունցի տեսչութեան հէնց առաջին ամիսներին։

Մամուլը քանիցս արտայայտվել է այս չարիքի դէմ, սակայն դպրոցի վարչութիւնը հասարակութեան ձայնը «վեհանձնօրէն» անուշադրութեան է մատնել այն համոզմամբ, որ աշակերտներին արձակելով խղճի հակառակ ոչինչ չէ գործում, քանի որ վարվում է «համաձայն դպրոցական կարգ ու կանոնի»։

Եւ այս ուսումն. տարվայ կէսերին, համաձայն յիշեալ «կարգ ու կանոնի», դպրոցից արձակվեց չորրորդ դասարանցի *) մի աշակերտ։ Մէկը, որ 3 տարի շարունակ ճանաչվել է լաւ վարքի տէր և առաջադէմ աշակերտ։

Ուսումնական տարվայ սկզբին՝ յիշեալ աշակերտը, զուրկ լինելով ապրուստի որևէ միջոցից, մօտ մի ամիս անկանոն է յաճախում դպրոց։ Ծնողները տներին էլ դարձեալ անտեսականից նեղված՝ նա ոտով ճանապարհվում է հայրենի գիւղը։ Գիւղում հիւանդանում է և երկու ամիս ու կէսվայ հիւանդութիւնից յետոյ վերադառնում է Թիֆլիս և դպրոցին յայտնում իր բացակայութեան պատճառը։

Սակայն դպրոցի կարգ ու կանոնը պահանջում է, որ այդ մասին յայտնվի նախօրօք, մի բան, որ գիւղում անկողնի մէջ պառկած հիւանդը հնարաւորութիւն չէ ունենում անել, և... այդ պատճառով արտաքսվում է դպրոցից...

Ի՞նչ էր պատճառաբանում իր խղճի առաջ դպրոցի հոգաբարձութիւնը, երբ հաստատում էր աշակերտի արձակման վճիռը։

Սակայն ինչ կարելի է սպասել մի հոգաբարձութիւնից, որ տեղեկութիւն չունի դպրոցի մասին, որ իր մէջ ունի այնպիսի անդամներ, որոնք չը գիտեն անգամ, թէ իրանց խնամքին յանձնված դպրոցում ի՞նչ ուսուցիչներ կան... Այսպէս՝ օրինակ՝ մէկ օր Վանքի բակում հոգաբարձուներից մէկը տեսնում է հասարակութեանը և իրան քաջ ծանօթ Գէորգեան ճեմարանի նախկին ուսուցիչներից մէկին և զարմանքով հարցնում է. «Ինչո՞ւ է պ. Մ.-ը Թիֆլիսում, միթէ Էջմիածնից պատգամաւորութիւն է ուղարկված»։ Մի կողմնակի անձնաւորութիւն,

*) Չորրորդ դասարան ենք ասում ըստ հին ծրագրի։

տեղեկացնում է հոգաբարձուին որ պ. Մ.-ը արդէն մի քանի ամիս է, ինչ Ներսիսեան դպրոցում ուսուցչութիւն է անում...

Բայց ուսուցիչները ինչ էին պատճառաբանում իրանց խղճի առաջ, երբ փողոց էին շպրտում մի ընտանիք և չքաւոր աշակերտի։

Այդ մասին թող խօսեն իրանք ուսուցիչները։ Աշակերտ

Ծան. խմբագր.—Ցանկալի էր, որ Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը իր բացատրութիւնը տար այս մասին։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Սղնախի կեանքից

Սղնախ, 26 մայիսի

Սաստիկ թանգութիւն է։ Զաւնկոր դասը շատ է տուժում։ Վաճառականները օգտվեցին առիթից և իրանց եւ աւելացրին գները։ Ընդհանուր առմամբ՝ տեղիս վաճառականութիւնը չը գիտէ գութ ու կարեկցութիւն ժողովրդական աղէտների ժամանակ անգամ. յարմար առիթը բաց չէ թողնում հարստանալու։ Կանցնի պատերազմի ծանր տարին, ժողովուրդը կազատվի նեղութիւններից, իսկ մեր վաճառականների վրա անջինջ արատ կը մնայ, որ այս նեղ օրերին ճնշում են ժողովրդին։

Սղնախի բարձր տարրական և Մարիինսկի օրիորդաց դպրոցներում ուսումնարանական իշխանութեան կարգադրութեամբ ուսումը սկսվելու է օգոստոսի սկզբին։ Քաղաքային դպրոցի այրված շինութիւնը ցանկանում են վերանորոգել։ Շուտով նշանակվելու է աճուրդ։ Կառավարութիւնը յատկացրել է 20,000 րուբլի՝ շինութեան նորոգութեան համար։ Այս շինութիւնը պատկանում էր քաղաքին, որն անկարող լինելով վերանորոգել քաղաքային տունը իր միջոցներով՝ յանձնեց դպրոցական իշխանութեան, որ իր միջոցներով վերանորոգէ այն։

Թղթի թանգութեան և պակասութեան պատճառով տեղական վրաց լրագիրը հրատարակվում է շաբաթը մի անգամ։

N. N.

Ղարաբաղի լուրեր

Խանքենդ, 25 մայիսի

Անընդհատ անձրևները թոյլ չեն տալիս մարդուս աչք բանալ. տեղ-տեղ էլ կարկուտն է իր աւերածութիւններն անում՝ հողին հաւասարեցնելով այնքան լաւ հունձ խոստացող արտերը։ Չորս օր առաջ էլ հեղեղը քշեց-տարաւ Մալիբեկլու թուրք գիւղացի հինգ հոգու։ Երկու օր առաջ էլ Բալլուջայի գետն ընկաւ 10 տարեկան մի տղայ, որին ջուրը խեղդելով քշեց տարաւ մինչև Խոջալուի ջրաղացները, ուր գտնողները դիակը գտան։ Երէկ էլ Ասկերանի առաջի գետը քշեց-տարաւ մի թուրք ձիաւորի, որի դիակը չէ գտնված։

Ինչպէս ասում են, այս քանի օրվայ հեղեղը գիւղերից մարդկային զոհեր աւելի շատ է տարել, քան մեր չէշտէները։

Կենսական մթերքների թանգութիւնը առաջվայ պէս դեռ տիրում է։ Ինչպէս ասում են, Շուշում ահագին քանակութեամբ Ռուսաստանի ալիւր է ստացվել. յոյս կայ, որ ալիւրը քիչ էժանանայ։

Այս տարի խոտի բերքը շատ աջող է սպասվում։ Կարկտից զերծ մնացած հացաբոյսերն էլ լաւ արդիւնք կը տան։

Ա. Ա.

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Рус. Сл.»-ն իր № 123-ում, Մոսկվայի անկարգութիւնների առիթով, տպել է քաղ. դումայի կոչը, որը կրում է «Մոսկվայի ժողովրդին» վերնագիրը։ Կոչի մէջ ասված է.

«Մոսկվացիներ, համաքաղաքացիներ, բարեկամներ, եղբայրներ։

«Մեզ հետ պատերազմ սկսելով, գերմանացիները գլխաւորապէս յոյս ունէին, ինչպէս յայտնի է, որ մեզանում կը բռնկվեն ներքին յուզումներ։ Այդ բանի վրա նրանք յոյս ունէին այնպէս, ինչպէս իրանց ծանր թընդանօթների և խեղդիչ գազերի վրա...

«Այդ հաշւով էլ նրանք պատերազմ սկսեցին։

«Բայց նրանց յոյսը չարդարացաւ...

«Ամբողջ երկիրը ոտքի կանգնեց որպէս մի մարդ։

«Ոչ մի տարաձայնութիւն, ոչ մի յուզում, ոչ մի խառնակութիւն և անկարգութիւն։

«Բայց ինչ էք անում դուք հիմա։

«Ի՞նչ էք անում ձեր անկարգութիւններով։

«Զգաստացէք։

«Յանուն Տէր Աստուծոյ, յանուն դէպի սրբազան, մեծ, հզօր Ռուսաստանը ունեցած սիրոյ, զգաստացէք և կանգ առէք։

«Մտածեցէք։

«Ջէ որ ջուր էք քսում մեր թշնամիների հացին։

«Առաջ բերելով յուզմունք և կատարելով անկարգութիւններ, դուք դրանով անում էք հէնց այն, ինչ որ ցանկանում են մեր թշնամիները։

«Ռուսաստանի սրտում յուզմունք»։

«Այս լուրը կայծակի արագութեամբ կը թռչի Բեռլին։

«Նրանց լրագրավաճառները կը վազվզեն փողոցներում՝ «Մոսկվայում հրդեհներ, Մոսկվայում ժողովրդական յուզմունք, Մոսկվայում անկարգութիւններ» պոռալով...

«Եւ դուք կարծում էք, թէ գերմանացիները կը ցաւե՞ն իրանց հայրենակիցներին, որոնց կայքը դուք ոչնչացրիք Մոսկվայում։

«Նրանց կը տիրի ուրախութիւն։

«— Մեծ երկիրը տատանվում է։

Կատարվեց նրանց ցանկութիւնը։

«Այն խռովութիւնը, որ անկարգութիւնները, յուզմունքները բռնկվեցին հէնց Մոսկվայում, նրանց սիրտը կը լցնի առանձին չարախնդութեամբ։

«Ամենուրեք և արտասահմանում Մոսկվան համարում են «Ռուսաստանի սիրտը»։

«Եւ մեր թշնամիները որքա՜ն կուզէին [illegible] անմիաբանութիւնը։

«Եւ դուք ձեր անխոհեմ գործողութիւններով այդ ուրախութիւնը պատճառեցիք նրանց։

«Եւ որքա՜ն վիշտ ու ցաւ է մեր դաշնակիցների համար, որ այս մեծ փորձութիւնների ժամին «սրբազան Մոսկվայում» յուզմունքներ են ու անկարգութիւններ։

«Դուք ուրախացնում էք թշնամիներին և վիշտ պատճառում մեր բարեկամներին։

«Զգաստացէք, մտածեցէք քաղաքացիներ»։

Նոյն այս ոգով շարունակվում է յօդուածը, որտեղ յորդորվում և կոչ է արվում առանձին-առանձին դասակարգերին և կանանց՝ զգաստանալ և հաւատ ունենալ զօրքի վրա։

«Դուք ստիպում էք, — շարունակում է թերթը, — հրդեհաշէջներին, նոյնպիսի ռուս մարդկանց, ինչպէս դուք էք, որ յոգնած, տանջված, իրանց կեանքը վտանգի ենթարկելով մտնեն կրակի մէջ։

«Դուք ստիպում էք զինւորներին, ձեր եղբայրներին, օր ու գիշեր մինչև յոգնելը զէնքը ձեռքին կանգնել փողոցներում։

«Փոխարէնը նրա, որպէսզի պատրաստվեն հայրենիքի համար կռւելու, նրանք պէտք է ժամանակ կորցնեն շղթայ կապելու... ում և որտե՞ղ։

«Մոսկվայի փողոցներում։ Քաղաքացիներ, բարեկամներ, եղբայրներ։

«Ո՞ւր է ձեր ռուսական առողջ խելքը...»

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

I

Մոսկվա, 20 մայիսի

Այս վերջին շաբաթը Մոսկվան ապրեց տարբեր և բաւական խոշոր ապրումներով։

Նախ և առաջ նրան ցնցեցնողն էր Իտալիայի ասպարէզ գալը։ Ամիսներ շարունակ սպասում էր նա այդ խոշոր քայլին, և վերջապէս իրականացաւ։

Իտալիայի երևան գալը ոչ թէ միայն նշանաւոր է նրանով, որ նա ստանում է սեփական շրջանները, որոնք տարիներ շարունակ Աւստրիայի սեփականութիւն էին համարվում, այլ և նրանով, որ Աւստրիայի Գերմանիայի նախկին դաշնակիցը այժմ դառնում է նրանց թշնամին, և իր $3^1/_2$ միլիոնանոց զօրքով օգնութեան է հասնում վաղուց ճակատամարտող դաշնակից պետութիւններին։

— Դա սկիզբն է վերջաւորութեան, — լսվում է քեզ շրջապատողների բերաններից, և դրա առիթով էլ տեղի են ունենում հսկայական ցոյցեր։

Ջէզոք Իտալիան, անշուշտ կարեոր էր Գերմանիային և Աւստրիային նրանով, որ վերջիններս Իտալիայի միջոցով կարողանում էին կապ ունենալ արտաքին աշխարհի հետ, սակայն այսօր, երբ նա պատերազմող պետութիւններից մէկն է դառնում, այդ կապը միանգամայն կտրվում է, որով Գերմանիային ու Աւստրիային շրջապատող հրաշէկ կաթեայ օղակը աւելի է սեղմում կուլտուրայի այդ XX դարի բարբարոսներին։

Իտալիայի ասպարէզ գալը ունի և այն կարևոր նշանակութիւնը, որ Եգէյեան ծովում աւստրիական պատերազմանաւերին շրջապատող անգլիական ու ֆրանսիական նաւատորմիղը ազատվում է իր այդ պարտականութիւնից, յանձնում վերջինս Իտալիային, իսկ ինքը շտապում է Դարդանէլի նեղուցը, իր համադաշնակիցներին օգնելու համար։ Անշուշտ այդ վերջին քայլով արագացվում է նեղուցների և Կ. Պոլսի առման գործի ընթացքը։ Հեռագիրներից մենք արդէն գիտենք, որ իտալական նաւատորմիղը նոյնիսկ միացել է երբեակ համաձայնութեան նաւերին ու գործում է նրանց հետ ձեռք-ձեռքի տուած։

Մոսկվայում Իտալիայի ասպարէզ գալը, ինչպէս ասացի մի շարք ցոյցերի առարկայ դարձաւ։ Երէկ ի միջի այլոց տեղի ունեցաւ մի առանձին պաշտօնական ցոյց, որտեղ մասնակցում էին և Իտալիայի հիւպատոսութեան ներկայացուցիչներն ու Մոսկվայի քաղաքային վարչութեան կազմը։ Քաղաքային դումայի շէնքը առաւօտից զարդարվում էր իտալական և ռուսական դրօշակներով։ Այս երևոյթը հասարակական խաւերի մէջ զանազան մեկնաբանութիւնների առարկայ դարձաւ, որոնցից ամենաուժեղը՝ իբր թէ Կ. Պոլսի և նեղուցների առումն էր։

Սակայն խմբագրութեան թռուցիկ յաւելուածներով այդ լուրը փարատվեց և բացատրվեց դրա իսկական նշանակութիւնը։

Երեկոյեան ժամը 7-ի դէմ, ցուցարարները սկսեցին հաւաքվել Թատրոնական մեծ հրապարակի վրա իրանց հետ բերելով Թագաւոր Կայսրի, Վիկտոր-Էմմանուէլ Թագաւորի և Գերագոյն Զօրահրամանատարի պատկերները։

Քաղաքային դումայի ներսը ձայնաւորների նիստն էր տեղի ունենում։

Ցուցարարները ազգային հիմնը երգելով դիմեցին դէպի քաղաքային դուման, որտեղ նրանց դիմաւորեց քաղաքագլուխ Մ. Վ. Չելնօկովը, որից յետոյ իտալական փոխհիւպատոսներ Մ. Մ. Լոմբարդո, Վ. Ի. Չեկարո և Է. Վիսկոնտի հրաւիրվեցին դումայի նիստին։

Ձայնաւորները ոտքի կանգնելով բուռն ծափերի տակ դիմաւորեցին նրանց։

Տեղի ունեցան մի շարք ճառեր, որոնցից առաջինը արտասանեց քաղաքագլխի օգնական Վ. Դ. Բրեանսկին։

Նա շեշտեց այն հանգամանքը, որ Իտալիայի միութիւնը Աւստրօ-Գերմանիայի հետ շինծու և բնական ոչ մի հիմք չունեցող միութիւն էր, որը վաղ թէ ուշ պէտք է լուծվէր, որովհետև դա չէր համապատասխանում Իտալիայի ազգային իղձերի ձգտմանը, և «այս քայլով, — ասաց նա, — Իտալիան, իբրև ազնուասիրտ ազգ, ապացուցեց իր հոգու մեծութիւնը, որով արժանանում է եւրոպական մեծ պետութիւնների փառքին ու պատւին։ Իտալիան, որպէս այդպիսին, շատ բնական է, չէր կարող ձեռք-ձեռքի տուած ընթանալ նրանց հետ, որոնք արատաւորեցին իրանց անունը գազանային բարբարոսութեամբ և արդարութեան սկզբունքների խորտակումով։ Իտալիայի թանգ են իրաւունքի և կուլտուրայի սկզբունքները, ուստի և շատ բնական է, որ նա թողեց իր նախկին դաշնակիցներին։ Կեցցէ իտալական ազնիւ ժողովուրդը»։

Քաղաքագլուխը, որակում է այդ քայլի քաղաքական-բարոյական մեծ նշանակութիւնը և շեշտում է, որ Իտալիայի՝ ասպարէզ գալը կարագացնէ ներկայ պատերազմի վերջաւորութիւնը։

Ա. Ի. Գենների իր զգացված ճառով շեշտեց այն, որ Հռոմը մի ժամանակ ամբողջ աշխարհի տիրապետողն է եղել և որ մենք Հռոմից ենք ընդօրինակել գեղարուեստական կեանքի և իրաւունքի գոհարները։ «Առաջներումն էլ, — ասաց նա, — ինչպէս և այժմ բարբարոսները ուզում էին ստնակոխ անել Հռոմը և Իտալիան։ Այսօր ապրում ենք այն աքանչելի ժամանակաշրջանը, երբ նոյն կուլտուրական Հռոմը հնչեցնում է իր ձայնը յանուն արդարութեան և իրաւունքի պաշտպանութեան։ Թող ամենակարող Աստուածը նրան տայ կատարեալ աջողութիւն, այնպէս որ նա հզօր հարուածների տակ ոչնչացնէ բարբարոսների տնօրէն ձգտումը։ Թող ահեն իտալական այն բարձր սկզբունքները, որոնք այսօր մակագրված են դաշնակից պետութիւնների դրօշակների վրա։ Evviva Italia»։

Դրանց պատասխանում է Վ. Չեկարոն, որը ամբողջ իտալական գաղութից յայտնում է իր սրտանց շնորհակալութիւնը մեծասիրտ Մոսկվային՝ իր ջերմ ընդունելութեան և հիւրասիրութեան համար։

Երաժշտութեան անւեւ մեղեդիների տակ երգվում է ռուսական և Գարիբալդիի ազգային հիմնը, և ցուցարարները իրանց շքեղ թափօրով սկսում են շրջել Մոսկվայի միւս փողոցները մինչև գիշերվայ ուշ ժամը։

Այսպիսի ցնծագին ողջոյններով Մոսկվան դիմաւորեց իր նոր դաշնակցին, որի ասպարէզ գալուն երբէք չէր կասկածում նա։

Մ. Աղեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Յունիսի 3-ին, ի Տէր հանգուցեալ Մեծ Իշխան Կոնստանտին Կոնստանտինովիչի մահվան առիթով, նրա որդի՝ Նորին Բարձրութիւն Իշխան Իգոր Կոնստանտինովիչի ցանկութեամբ, պալատական եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ։ Հոգեհանգստին ներկայ էին Ն. Բ. Իշխան Իգոր Կոնստանտինովիչ, Վրաստանի էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսը, կոմսուհի Ե. Ա. Վորոնցովա-Դաշկովան և փոխարքայի շքախումբը։

◆ Երէկ, ցերեկ. ժամը 12-ին, էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսը, զինւորական տաճարում հոգեհանգիստ կատարեց Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխան Կոնստանտին Կոնստանտինովիչի մահվան առիթով։ Ներկայ էին կոմսուհի Ե. Ա. Վորոնցովա-Դաշկովան, նահանգապետը, դաշնակից պետութիւնների հիւպատոսները, քաղաքագլուխը, դումայի իրաւասուները, մամուլի ներկայացուցիչներ և շատ բարձրաստիճան ու պաշտօնական անձինք։

◆ Մակուի սարդարի ամուսինը իր հօր հետ, որոնք գալիս էին Կիսլովոդսկից Մակու գնալու, յունիսի 3-ին ընդունվեց փոխարքայի ամուսին կոմսուհի Ե. Ա. Վորոնցովա-Դաշկովայի կողմից։

◆ Յունիսի 3-ին Պետրոգրադ մեկնեցին ի Տէր հանգուցեալ Մեծ Իշխանի դուստր Իշխանուհի Տատիանա Կոնստանտինովնա Բագրատիոն-Մուխրանսկայա և Ն. Բ. Իշխան Իգոր Կոնստանտինովիչ։

◆ Այս օրերս կովկասեան ռազմաբեմ է մեկնելու փոխարքայի անւան սանիտարական խումբը, որի օղջէրթի համար յունիսի 2-ին Կարմիր Խաչի պահեստի բակում մաղթանք կատարվեց։

◆ Ինչպէս յայտնի է, Կուր գետը վարարվելով քշել տարել էր Վէրայի պարոմը և Օրթաճալայի այգիները տանող կամուրջը։ Այժմ Վէրայի պարոմը հաստատված է իր տեղում, իսկ Օրթաճալայի այգիների հետ հաղորդակցութիւն պահելու համար քաղ. վարչութիւնը շինել է տալիս պարոմ, որով և պէտք է կատարվի անց ու դարձը կամուրջի փոխարէն։

◆ Կիրակի օրվանից, յունիսի 7-ից, Թիֆլիսի կրուժօկում շաբաթը երկու անգամ տրվելու են սիմֆոնիքական համերգներ օրկեստրով։

◆ Վերջին օրերս հաց չը թխելու համար 20-ից աւելի հացթուխներ ենթարկվեցին 50-ական րուբլի տուգանքի իբրաքանչիւրը։ Տուգանքը չը վճարելու դէպքում, ենթարկվելու են բանտարկութեան 2 շաբաթով։

◆ Տղայոց 5-րդ գիմնազիայի հոգաբարձական խորհրդի նախագահ է ընտրված Միք. Ն. Աթաբէկեան, փոխ-նախագահ Ր. Ի. Գերց, իսկ մանկավարժական խորհրդի նախագահ է ընտրված Ս. Դ. Ալյաղանով։

◆ Յունիսի 1-ից սկսած Թիֆլիսի բանկերում և վարկային այլ հաստատութիւններում զբաղմունքները սկսվելու են առաւօտեան ժամը 9-ից և աւարտվելու են ցերեկվայ ժամը $1^1/_2$-ին։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ վաղը, շաբաթ, մայիսի 6 ին Ժողովրդական Տանը գործող Հայկական Դրամատիկ Խմբակցութեան հերթական ներկայացմանը բեմ է հանվում առաջին անգամ Երվ. Խարազեանի «Ուղղից դուրս» ինքնուրոյն նոր պիէսը։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ յօգուտ Հաւլաբարի էջմիածնեցոց օրիորդաց դպրոցի յատաձգված զբօսանքը կայանալու է այս կիրակի, յունիսի 7-ին, բժ. Կարապետեանի այգում, աւելի ճոխ ու բազմազան ծրագրով։

—

ԵՒՐՈՊԱ

◆ Գերագոյն Զօրահրամանատարի հրամանով արգելված է գնալ Կովնո, Գրոդնո, Վարշավա, Սեդլէց, Բրեստ-Լիտովսկ, Լիւբլին, Խոլմ, Իվանգորոդ և Լվով բոլոր այն անձանց, որոնք չունեն առանձին վկայականներ համապատասխան շրջանային շտաբներից։ Այդ պատճառով կարգադրութիւն է տրված Անդրկովկասի երկաթուղիների կայարաններին, որ տոմսակ չը ծախվի յիշված վայրերը մեկնելու համար այն անձանց, որոնք վկայականներ չունեն։ Այդ վկայականներն էլ այժ ունեն միայն մի անգամվայ համար։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Սեփ. թղթակցից)

Ղազվին, 19 մայիսի

Արդէն յայտնի է պաշտօնապէս, որ պարսից կառավարութիւնը հաւաքել տուեց Սպահանի գերմանական անթել հեռագրի ապարատը, եւ կանչել տուեց արկածախնդիր Փուգէնին և ձեռք առաւ խիստ միջոցներ, որպէսզի Սպահանում կարգը պահպանվի։ Սպահանում ռուսաց գեղշաբու բանկի կառավարչին սպանողները դեռ ձերբակալված չեն և որպէս թէ անյայտ է, ուստի Թեհրանից երկու հմուտ ոստիկանական գործակալներ արտակարգ միջոցով ճանապարհվեցին Սպահան, որպէսզի մահափորձ կատարողներին գտնեն։

Պարսկական մամուլում լոյս են տեսել Քիրմանշահի վերջին դէպքերի առիթով թղթակցութիւններ, որոնք պարզապէս հաստատում են այն, որ Քիրմանշահի շրջակայքում և քաղաքում թիւրքերը և գերմանացիք ֆիասկո կրեցին։ Հէնց որ 30 զինված օսմ. զինւորները մտնում են Քիրմանշահ, 2000 հեծեալ պարսկապահապանները շրջապատում են օսմ. հիւպատոսարանը և պահանջում զինաթափ անել 30 ասկեարներին, որից յետոյ միայն բոլոր մուշտէիդները և ցեղապետները բաստ են մտնում հեռագրատուն և Թեհրան հեռագրում են, որ թոյլատրեն դիմադրելու օսմ. զօրքերին։ Ի հարկէ կառավարութիւնը կարգադրում է սպասել և Թեհրանում խիստ միջոցի դիմելով օսմ. դեսպանատանը գրում է պաշտօնապէս, որ զօրքերը ետ կերթան։ Եւ այժմ կարող ենք արձանագրել վերոյիշեալ փաստը որպէս փաստ, որ գերմանական և թիւրքական խաղերը միանգամայն ֆիասկո կրեցին, և Պարսկաստանը նորից մտնում է անգլօ-ռուսական հովանաւորութեան տակ, չը նայած որ ժողովրդական մի փոքրիկ մասը դեռ աշխատում է յոխորտալ անշուշտ երազելով որ իրանց դաշնակիցները շուտով յաղթօղ դուրս կեւեն միջազգային պատերազմից և իրանց համար էլ շահանակներ կը բերեն այնտեղից...

Համադան ուղարկված 33 ռուս կոզակներին, ռուսաց դեսպանը կարգադրեց ետ դառնալ, որովհետև Քիրմանշահի 30 օսմ. զինւորներին զինաթափ են արել, որը հաւասարէք է համարվում, այն բանի, որ պարսից կառավարութիւնը այսուհետև կաշխատի զսպել խռովարարներին, որոնց նպատակն է խռովութիւններ յարել ռուսների կեանքի դէմ, ինչպէս և դաշնակիցներին համակրող բոլոր քրիստոնեաների դէմ։

Ռուսական կայսերական դեսպանատունը ինքն իրան պարտաւորված զգալով՝ հերքեց պարսիկ թերթերի միջոցով այն շինծու լուրերը, որոնք վերաբերում էին Կարապետեան կոչիններին և այնտեղ բռնված մի քանի միլիոն գերմաններին։ Վերջացնելով իր հերքումը, ասում է Պէրեմէր ի գրաւումն և վերոյիշեալ յաղթութիւնները նման են նրան, ինչպէս որ 6 ամիս առաջ Վարշավայի գրաւման համար ձեզ հաղորդված լուրերը։ Պարսկերէն թերթերը այժմ, ի միջի այլ դեսպանատների տուած հեռագրալուրերի, տպում են և ռուսաց դեսպանատան տուած հեռագրալուրերը։

Բաղդադում ժանտախտ տարածված լինելով պարսից կառավարութիւնը մի յայտարարութեամբ արգելում է ուխտագնացութիւնը դէպի Քէրբալա և Նէջէֆ։

Օսմ. բանւորութիւններից Պարսկաստան փախած արաբների խմբեր են երևան եկել զանազան քաղաքներում, այդպիսիներից մէկը Ղազվինում հայհոյելով ռուսաց Ղազվինի հիւպատոսին, այն րոպէին երբ վերջինս կառքով անցնելիս է եղել, հիւպատոսը կառքից իջնելով անձամբ մտրակով մի լաւ թակում է արաբին, որից յետոյ տեղնուտեղը վկայութիւն կազմելով՝ որ արաբը հայհոյել է հիւպատոսին հեռանում է, իսկ արաբը հեռագրով գանգատվում է Թեհրան թիւրքական դեսպանատան, դեռ որևէ պատասխան չի ստացվել, բոլորն էլ գովում են հիւպատոսի յանդուգն քայլը։

Սպահանի ռուսաց հիւպատոսին փոխարինելու է Լոնդոնից եկող մի հիւպատոս, իսկ Սպահանինը նշանակվել է Ղազվինի համար, իսկ Ղազվինի փոխ-հիւպատոսը հիւպատոսի պաշտօնով նշանակվում է Սէիստան։

Կառավարութիւնը ժանդարմներ է կենտրոնացնում Քիրմանշահում թիւրքերի առաջխաղացման առաջն առնելու նպատակով։

Ս. Ցովեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գոլիցին, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Դ. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծննդաբերութ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երիկամ. հիւանդ. և շաքարախտ, երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—94

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՑԱՐՍԿԻԷ-ԿՈԼՕԴՑԻՈՒՄ

հարկաւոր է գիմնազիստ

ՎԱՐԺՈՒՀԻ,

որը 8 երեխաների պէտք է պատրաստէ պետական պրոգիմնազիայի ստորին դասարանների համար ծրագրի համաձայն։ Ռոճիկը ուսումնական տարում 480 րուբլի։ Դիմել՝ Царскіе-Колодцы. Левону Амьянцу.

(օ. մ.) 375. 3—1

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի հետևեալ գրքերը.

1) «ՄՇԱԿ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ — գ. 1 ր.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ — » — 30 կ.
3) ԿԱՑԵՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, պօեմա 5 գ. Աւ. Իսահակեանի — » — 50 կ.
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յոբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ) — 1 ր.
5) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I — 1 ր.

Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։ 2. 0—9

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.